

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Joh. Jonstoni Thaumatographia Naturalis

Jonston, Jan

Amstelodami, 1661

Caput I

urn:nbn:de:bsz:31-97032

ADMIRANDA ELEMENTORUM.

CAPUT I.

DE IGNE.

ARTICULUS I.

De mirabili ignium ortu.

Gnotus antiquis per multa tempora ignis
 fuit, illos præsertim si attendas, qui in ex-
 trema Ægypti ora ad Oceanum suas po-
 suere sedes. *Plin. in historia naturali, lib.*
16. c. 40. Ab Eudoxo allatus adeo pla-
 cuit, ut sinu excipere voluerint. Haud ignotum no-
 bis est, ESSE. Ejus varietas tanta est, & tam multi-
 plex, ut ordinem fere, dum traditur, nesciat. A se o-
 riri scribit *Plinius*. Chalybs chalybi attritus ignem ge-
 nerat. Lapides, quos vocamus vivos, inquit idem,
 clavo aut lapide percussi scintillas edunt. Idcirco La-
 pones matrimonii fœdera igni ac silice auspantur.
Scalig. exerc. 16. f. 1. Ignis enim vitæ author illis, silex
 æternus in quo nunquam marcescet thesaurus. Frustra
 id in fragili tentaveris. Nam frusto abeunte abit ober,
 quo aër eliciendus erat. Haud vanus in attritione ligno-
 rum conatus. Indi id faciunt. Ligna enim quædam ut
 hæreant, componunt, inter utrumque aliud interpo-
 nunt, motu celerrimo velut terebellum vertunt, ig-
 nem sic excutiunt. *Ovetan. lib. 6. c. 5.* Apuli ferulam
 funiculis obvolvunt, eosdem celerrimè trahunt, re-
 trahuntque; ex motu accenditur. *Maiolus colloq. 22.*
 Fecere idem Vestales æterno extincto igne, Festo si
 credimus. In Nymphæo exit è petra flamma, quæ
 pluviis accenditur; non cerni addidit *Aristoteles in ad-
 mirandis*; sed si oleum affundatur continuo flam-
 mam assurgere. Reperitur etiam apud authores in a-
 gro Sabino, & Sidicino unctum flagrare lapidem.
Plin.

A
 7lin. lib. 2
 dederit, a
 ita, imp
 proinus na
 & quidem
 etia duran
 tianopolin
 tem, è qua
 Montis Ch
 106. Orb
 ris, de lu
 tur, etia
 6. 10. O
 prodigio
 stis marc
 lib. 10. a
 Familiz
 Vestama
 habebat
 gnis, der
 bus solun
 miram &
 e. 18. I
 qui facti
 aquam
 carnes &
 per fudifi

 I Nag
 mum e
 niur lib. 2
 sum Lr
 Chrystost
 silent, ig
 mare abje
 Xuseph. l. 1

Plin. lib. 2. c. 107. Subjectis Aricia atvis, si carbo deciderit, ardere terram. In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere. Exit & ad aquas Scantias, & quidem invalida cum transit, nec longè in alia materia durans flamma. Emicat & ad Allobrogum Gratianopolin, cum baculo sculpirur, ad fontem ardentem, è qua stramen accendi possit. *Dalechamp. ad l. c.* Montis Chimeræ ignis aqua accenditur. *Plin. l. 2. c. 106.* Orbem vitreum plenum aquæ, in Sole si tenueris, de lumine, quod ab aqua resulget, ignis excitatur, etiam in durissimo frigore. *Lactant. de ira Dei c. 10.* Oritur interdum & in ædificiis tam subitus, ut prodigiosus putetur; sulfidini & salinitro, quod vetustis murorum adhæret parietibus, adscribit *Cardanus lib. 10. de Variet. c. 49.* Quod de Maxima Virginis Æmilie discipula refert. *Valerius lib. 1. c. 1.* quod ea Vestam adorante, cum Carbasum, quam optimam habebat, foculo imposuisset, extinctus emicuerit ignis; deafo muto veteri, accendere potuisse, cineribus solum calidis, scribit. Sacros si scruteris libros, miram & in his ignium inuenies originem, *1. Reg. c. 18.* Elias cum sacrificaret ignem de cælo deduxit, qui sacrificium, ligna, lapides, pulverem absumpsit & aquam. In libro *Iudicum c. 6.* cum Gedeon iussu Angeli carnes & panem supra petram posuisset, thusque desuper fudisset, ascendit ignis de petra qui ista consumpsit.

ARTICULUS II.

De ignibus in aquis.

IN aquis visos ignes, si Historiæ credendum certissimum est. Thrasimenum lacum arsisse totum, *Plinius lib. 2. c. 107.* auctor est. Mare incendium passum *Liv. lib. 33.* Alarico Italiam vastante, & Iohanne Chrysostomo à sede sua pulso, cum terræ motus invasissent, ignis de cælo delapsus, visus est à vento in mare abjectus, ex quo arsit, tandem extinctus est. *Niceph. l. 13. c. 36.* Inter campos Babylonie flagrat quæ-

quædam piscina, jugeri magnitudine. *Plin. lib. 2. c. 106.* Lapis in lacum prope Denstadium Thuringiæ injectus, dum in profundum delabitur ardentis telæ se fert speciem. *Agric. l. 4. de nat. affluent. c. 22.* In Comagenes urbe Samosata stagnum est limum emittens flagrantem. *Plin. l. 2. c. 104.* Pofidonius tradit, sua ætate circa solstitium æstivum, prima luce inter Hieram, & Evonymum mare conspectum fuisse ad portentosam elatum altitudinem, atque aliquandiu sic constitisse, continenti flatu exaltatum, tandem subsedisse. Multis post diebus limum apparuisse, qui superficiei aquæ innataret, multis quoque locis, flammæ erupisse, & fumos, & fulgines; limum eum tandem concrevisse, & molaribus lapidibus massas concretas similes fuisse. Addit *Iulius Obsequens* piscium vim magnam dispersisse, quos Liparentes avidius epulis adpetentes, contaminatione ventris consumpti fuere, ita ut novâ pestilentia vastarentur Insulæ. *Strabo lib. 6.* Inter Theram & Therasiam, quæ sunt in Cycladibus, ex mari exire flammæ per dies quatuor tantæ ut ipsum ferveret, & videretur ardere. Cumque sensim intumisset, ex massis quæ ferri habent speciem ejectis nata est insula, quæ Hiera, & Automate nominatur, nunc Vulcanellus, tenuissimo Euripo à Vulcanello recedit. *Plin. l. 2. c. 87.*

ARTICULUS III.

De ignibus subterraneis.

Dixi ignem in aquis etiam esse; jam de terra demonstirabo, & intra ejus reperiri recessus ostendam. Claudio Nerone Cæsare ignis ex terra ortus est, in terra oppidi Vbiorum, qui arva, villas vicos exulsiit qui, quoniam materia erat bituminosa, neque pluvis, nec fluvialibus aquis nec alio quovis humore restingui poterat, faxis & vestibus usû pollutis oppressus. In Misena Regione Germaniæ mons Carbonum semper ardet, in superficie decidentibus paulatim fossis; quas si quis intueatur, fornaces ardentes esse apparent.

Mate-

Materiam non prorsus admotam, sed ex intervallo quatuor pedum distantem ignis accendit. *Agricol. de natur. effluent. ex terra.* Vesuvius etiam mons in Campania ignem alit, at sit Tito Vespasiano, & Flavio Domitiano VII. Coss. Rupto vertice primum saxa ejaculatus est; post tantas flammam, ut duo oppida Herculaneum, & Pompeji conflagrarent, tam densos fumos, ut lumen Solis obscurarent; postremo, tam densum efflavit cinerem, ut tanquamnix vicinam Regionem tegeret, quem vis ventorum in Africam, Ægyptum, Syriam projecisse dicitur. *Dion. Cass. in Hist. Hec.* Hoc incendium cum contempleretur senior Plinius, (*Junior in Epistola ad Tacitum*) fumus adeo obstruxit asperam ejus arteriam, ut animi interclusione suffocaretur. Mons etiam modernus in Campania spiraculis plenus, ab eo tempore quo enatus est, intus flagrat & fremit, fumumque multis in locis emittit, in quibus etiam rivulos calidissimos; in radice montis litus fumat, calet arena, æstuat mare. *Agric. l. c. Ibidem* multæ sunt fossæ arena contactæ, in quas aliqui omnia incautè lustrantes, deciderunt & submersi sunt. Hæc in Europa.

Haud pauciora ignis in India incendia; In Mexicani Regni provincia Ciapotulan, mons quidam eructat lapides, non minore amplitudine, quam sunt domus ipsæ, eructati flammam retinent; ardere, videntur, & cum fragore disjiciuntur. *Petrus Alvarad. ad Cortesum.* In Provincia Quahutemallan ejusdem orbis duo montes sibi ad duas leucas proximi, ignem vomunt ac tremunt. *Petrus Hispanens. p. 5. c. 23.* In Peruaco quoque ex monte Nanavata ignis vomitur pluribus spiraculis: ex uno verò aqua fervens fluit, è qua sal conficitur. In eodem Peruaco in vico Molahalo ignis vomitur, diebusque pluribus cinis eructatur; pluribus etiam oppidis oppressis. lavæ majoti proxima est Insula, in cujus mediterraneis perpetuus ignis ardet. *Ordoard. Barbosa.* In Insula del Moro eructatur fremitu tanto ignis, ut maximarum bombardarum crepitibus adæquetur tanta cum caligine, ut nocti comparetur. Cine-

Cinerum quoque tanta copia, ut pondere domus collapsæ sint, arbores in triennium detruncatis ramis, steriles factæ fuerint, cineribus omnia peruia, enecata animantia fame ac tæbe, aquæ etiam suaves in amaras sint versæ. *Diaz, Iesuita.* Sunt verò etiam occulti ignes ibi nimirum, ubi calidæ, tepidæ, vel acerosæ effluunt, aut ubi exhalationes erumpunt sive salutares, sive noxiæ, ubi præterea loca videntur adusta. *Strab. in Geograph.* In Asia regio est, quæ adusta dicitur, longa stadia quingenta, lata 50. sive ea Misia, sive Meonia nominanda, inquit *Strabo.* Hæc nullam habet arborem, præter vitem exustum vinum ferentem, ita elegans, ut nulli laudatorum cedat. Nec existimes in una tantum morari illos ignes angustia, pertingunt certè per longa spacia sub terris. *Agricol. lib. 4. de nat. effl. c. 24.* in Campania ex Cumis per Bajanium, Puteolanum, Neapolitanum; Ex Campania etiam pertingere videntur ad Insulas, Ænariam, Vulcanias &c. Hinc scitè Pindarus finxit Typhonem Gigantem, fulmine incensum sub his locis humatum jacere.

ARTICULUS IV.

De ortu ignis subterranei.

PLacet jam ortum horum ignium inquirere, quidque sit quod eos accendat & alat. Fabulosa de Ætna (de hac plenius cap. 4) tradunt Poëtæ. *Hyginus μυθολογ. cap. 152.* Tartarus ex terra procreavit Typhonem immani magnitudine, specieque portentosa, cui centum capita Draconum ex humeris enata erant. Hic Iovem provocavit, si vellet secum de regno certare. Ille fulmine ardenti pectus ejus percussit, & quum flagraret, montem Ætnam, qui est in Sicilia, super eum imposuit. ex eo adhuc ardere dicitur. *Isidorus lib. 14. c. 8.* Sulphuri attribuit, quod agitatione ventorum accendatur. *Iustinus*, aquis ali asserit. De Hecla refert *Bleskenius*, quo igne quæve materia ardeat, ignorari; cum verò per totam Islandiam sulphur effodiatur, sulphuream matere-

materiam aliquando ibi accensam videri. Haud longe ab Hecla sunt sulphuris fodinæ, inquit *Bertius*, in Islandia. Nobis certum nutrimentum igni suppetere subterraneo, illudque tale quod in aqua etiam ardeat. In montibus enim hisce sic aquarum à scriptoribus mentio, & nos ostendimus in mari quondam arsisse; *Lydiat. verò l. de origine fontium*, valentissimum in maris gurgicibus ignem repetiri existimat, idque terræ motu ostendit. Non potest igitur fomes ejus esse arida & similis terræ, quam *Dorsam* dicimus. Etenim ea cito, & igni consumitur, & aqua restinguitur. Nec *Marga*, quia hæc non atdet nisi sulphurata, & bituminosa. Sulphur ardet quidem, sed non minus aqua cito extinguitur. Bitumen Ergo. Et certe hoc primum subiectum esse videtur. *Nymphæi crateri fontes subesse scribit Strabo*; aquis bitumine scatenibus ardere apponit. *Plinius lib. 2. cap. 106.* Bitumen ardens ad Heclam Islandiæ montem emittit ignem, qui consumit aquam. Lapidés rivorum & arenæ ad *Hephestios* Lyciæ montes ardent, & bituminosi sunt. *Naphææ magna cognatio ignium*, transiliuntque protinus in eam undecunque visam. *Plinius lib. 6.* Bitumen igitur pabulum ignium existimemus. Accenduntur verò à spiritu ignito, is ignescit, cum ipsum frigus vel exprimit, tanquam nubes fulgura elidunt, vel in locorum angustias impellit, per quas se torquens, exitumque quaerens, ipso conflictu exardescit, atque inflammatur. *Agric. lib. cit.*

ARTICULUS V.

*De miraculis Ignium in duratione, usione,
& extinctione.*

Ignes quidam sunt perpetui. Asbestos lapis semel accensus extinguere non potest, ideoque in fanis idolorum & sepulchris collocatum scriptores memorant. *Solinus cap. 12.* Erutum quondam sepulchrum, in quo candela supra millesimum quingentesimum annum

num ardebat, tacta inter admotas manus in tenuissimum abiit pulverem. *Vives ad lib. 2. 1. de Civitate Dei.* Visi à Vive Parisiis Lichni, qui semel accensi, nunquam absumti sunt. In Britannia Minervæ delubrum perpetuum ignem habuit, ubi tabuisset, in globos saxeos conversus est. *Solinus c. 2. 4. Polyhist.* Idem de ligno quodam juxta Vrabam in novo orbe traditum. Sunt & quidam ignes, qui non urunt, sive simpliciter, sive in certa materia, sive miraculosè. In Pythecufis, inquit *Aristoteles admir. 3. 5.* est fervens & calidus ignis, qui non comburit, viret æternum aquas Scantias contegens fraxinus. *Plin. l. 2. c. 107.* In Puteolano monte sulphureo ignis est manans, qui neque oleo, neque cera, aut quolibet pingui, neque sulphure quidem accenditur, aut augetur, neque aqua restinguitur, aut accenditur, stupam injectam non adurit, nihil denique ex eo accendi potest luminis. *Maiolus colloq. 2. 2.* non ignem, sed igneam existimat aquam. Prope Pararam Lyciæ, flamma in campo ejicitur; sentis ardorem manus si admoves, adustionem nunquam experieris. Aëris circumambientis frigidi, & humidi, partes id facere dicuntur, qui ipsum ignem propter raritatem cum ingrediantur, infringunt ustionem. Confecta ex quodam lini genere mantilia, non comburuntur, sordibus infecta non lavantur, sed in ignem missa poliuntur. *Lemnius in lib. 2. de occult. c. 12.* Nascitur id in desertis Indiæ genus, in quibus aëtis ambientis qualitas, & soli conditio talem stirpibus inserit naturam, ut fingi texique in lintea possint. Ligna, & tabulata alumine, addo & ovis illa, non ardescunt. *Plin. lib. 29. c. 3.* Nec postes viridi imbuti colore, modo durior ipsis obducatur crusta, atque alumen, plumbique albi cines copiosè pigmentis commisceantur. Densum quia & durum lignum redditur ignis non penetrat. Hinc *Sylla* turrim quandam ligneam alumine oblitam exurere non potuit. *C. Casar.* Castello circa Padum ex Larina constructo materia ignem admovit, non exussit. *Vitruv. l. 2. c. 9.* Non solum enim à carie immunis larix est, sed ne in carbones quidem resolvitur. Compacta

palla in cau
Pyrie in ce
ignis potuit
ffionem i
Salamandra
nio credim
ffiammas aq
Scribit cam
midæ & fri
ractu aliqua
ratio figur
minatur;
tenues ad
eorum. 10.
de medic
integer.
caelum E
confecti,
extra acce
Quid pue
morat Ev
urbe L
enim cur
permans
ria proxi
de ustio
gir quid
Chimera
saxis &
Geldren
mus, ard
humana
Fulgosi
Tritenhe
recensente
Bartholom
terna, quo
ciari quat
sicit, Flor

pasta in causa durities. *Lemn. l. c.* Quid dicemus de
Pyrrho in cuius majorem dextri pedis articulum nil
 ignis potuit; Quid de *Zwinglio*, cuius cor post exu-
 sionem illaesus inventum est. *Thuan. lib. 1. Hist.*
Salamandra in mediis flammis vivit incolumis, si *Pli-
 nio* credimus; & *ahani fundus*, in quo inter medias
 flammæ aqua fervet, frigescit, ignescunt ipsa latera.
Scribit tamen Dioscorides lib. 2. c. 52. illam cum hu-
 midæ & frigidæ naturæ sit, suo prunas restinguere at-
 ractu aliquandiu, tandem & aduri, & consumi. Hujus
 ratio figura ignis est. In Pyramidem ascendit, & cacu-
 minatur; & tenues partes primæ ascendunt, minus
 tenues ad latera diffunduntur. *Keckerm. disp. 4. Phys.
 coroll. 10.* Sunt & in sacris exempla. In flamma ignis
 de medio rubi apparuit *Mos Dominus*, mansit rubus
 integer. *Exodi cap. 3.* Curru & equis igneis sublati in
 cælum *Elias*. Tres pueri in fornacem *Babylonicam*
 conjeci, ne capillum quidem amiserunt; extincti, qui
 extra accessere propius in adiect. ad cap. 3. *Danielis.*
 Quid puerulo *Ebræo Constantinopoli* acciderit, me-
 morat *Evagrius*. Non prætereundem tamen quod in
 urbe *Laudunensi* in muliere quadam contigit. Hæc
 enim cum homicidii rea in ignem missa esset, illæsa
 permansit, & abducta paucis exactis dieb. obiit. *Histo-
 ria proxime à Sigeberto Gemblacensi* recensetur. Hæc
 de ultione, jam de extinctione. Ex *Hecla* monte emer-
 git quidam ignis, qui stupa extinguitur; qui ex monte
Chimera fœno aut terra; apud *Coloniam Vbiorum*
saxis & pannis. Cum verò *Carolus Dux Burgundia*
Geldrensem occupasset civitatem: incensa erat hu-
 mus, ardebant herbæ & radices, incendium nulla ope
 humana extingui poterat, in *Burgundiam* penetravit.
Fulgosus lib. 1. Addere his placuit etiam *Chymica illa*
Tritenheimii artificia, quibus ignes æternos procuravit,
 recensente quodam *anonymo in aureo vellere, nomine*
Bartholomæi Korndorferi. Sunt autem duo lumina æ-
 terna, quorum prius miscet Sulphuris, & *Aluminis* cal-
 cinati quaternas uncias, & in sublime actis flores con-
 ficit. Florum sextantem cum semuncia jungit, *Boraci*
 Crytalli-

Crystallino Veneto unciali, inque concha vitrea contritis, affundit spiritum vini quater destillatum, & facta digestione abstracto illo, novum reponit, idque repetit bis, ter, vel quater, donec sulphur in aërea lamina candelacta sine fumo, instat cæræ fluat. Hoc pabulum est. Postea adornandum est & Ellychnium hac arte. Asbesti lapidis filamenta longitudine fere digiti auricularis, crassitie verò media colligantur serico albo. Factum inde Ellychnium in vitro veneto sulphure, seu alimento prius purgato conspergitur, tumulaturque, & in arena calente horis 24. decoquitur, ebulliente semper sulphure. Inunctum delibutumque sic Ellychnium, disponitur in concha vitrea, ut emineat paululum: aggeritur sulphur præparatum, concha in arenam calentem infertur, ut liquecat sulphur, & comprehendat Ellychnium. Tunc hoc incensum ardet, ugi flammâ. Poteris lampadem quolibet loco reponere. Hic est ignis æternus prior. Posterior ita habet. Salis tostii libræ affunde acetum ex vino forte; Abstrahæ usque ad consistentiam olei; Redde novum, macera, destilla ut ante, idque quater: In aceto hoc infunde vitri antimonii subtilissimè lævigati libram. Repone infusionem in cinerem calidum horis sex, clauso vase, ut extrahatur tinctura rubicunda. Effuso aceto isto, submitte aliud, atque iterum extrahe, laborem repetens, donec tota rubedo resoluta, & extracta. Coagula extractiones, usque ad olei consistentiam, quam in balneo rectificata ad puritatem. Cape deinde pulverem antimonii, ex quo rubedo extracta est, & in minutissimum pollinem redige, cui in vitrum injecto infunde oleum rectificatum: abstrahæ & redde septies, donec corpus devoret totum suum oleum, fiatque siccum. Hæc extrahe per vini spiritum, toties mutatum, donec essentia tota exierit. Menstrua collecta in phiala Veneta, inducta papyro quintuplici, destilla, ut spiritu exeunte, in fundo maneat oleum incombustile, cujus usus est cum Ellychnio ut sulphuris, de quo ante.

R Egiōne
ita frigi
pore canici
congelata
notem tu
petuo tan
horridum
reparant c
Augusto m
sæviente.
ibi esse aë
tendam si
et ex a
Olympii
rum syder
tas eo def
ex histori
tam altos
habebant au
rum, lib. 6
Et in in
mentissim
dum que
dimus insu
Cardanus in
renia conse
id vix exemp
nibus nauza
flant, quan
ta nobis præ